

Владимир Соловјев

Кратка повест о Антихристу*

Двадесети век по Рођењу Христовом био је доба последњих великих ратова, размирица и преврата. Највећи од спољних ратова имао је за свој даљи узрок духовни покрет *панмонголизма* који је настао још крајем деветнаестог века у Јапану. Подражавачки Јапанци, који су са задивљујућом брзином и успехом преузели материјалне облике европске културе, усвојили су такође и неке европске идеје нижега реда. Сазнавши из новина и уџбеника да на Западу постоји панелинизам, пангерманизам, панславизам, панисламизам, и они су прогласили велику идеју панмонголизма, то јест окупљање, под својом управом, свих народа источне Азије с циљем одлучне борбе против туђинаца, то јест Европејаца. Искористивши прилику да је Европа почетком 20. века била заузета око последње одлучне борбе са *муслиманским* светом, они су се латили да остваре свој велики план — прво да заузму Кореју, а затим и Пекинг, где су уз помоћ напредне партије Кине свргли стару манџурску, а на њено место довели јапанску династију. Са овим су се брзо помирили кинески конзервативци. Они су схватили да је од два зла боље изабрати мање и да је свој своме по невољи брат. На сваки начин, *државна* самосталност старе Кине није била у стању да се одржи, јер је било неизбежно да се потчини или Европејцима или Јапанцима. Али је било јасно да владавина Јапанаца, укидајући спољне знаке кинеске државности, који ионако ништа нису вредели, није задирала у унутарње дубине националног живота, док је превласт европских држава, које су из политичких разлога подржавале хришћанске мисионаре, угрожавала најдубље духовне темеље Кине. Ранија национална мржња Кинеза према Јапанцима развила се још у време кад ни једни ни други нису знали за Европејце, у чијем присуству је та завада две сродне нације добијала облик братоубилачког рата и губила сваки смисао. Европејци су били *потпуно* туђи, *само* непријатељи и њихова надмоћ никако не би могла ласкати националном самољубљу Кинеза, док су у рукама Јапана Кинези видели слadak мамац панмонголизма, који је истовремено правдао у њиховим очима и тужну неизбежност спољне европеизације. „Разумите, тврдоглава браћо, — говорили су Јапанци, —

* Последњи део из књиге „Три разговора“. Први пут се појављује на српском језику у преводу еп. Данила и ђакона Р. Ракића.

да ми узимамо од западних паса њихово оружје не из наклоности према њима, него да бисмо их тукли тим истим оружјем. Ако се уједините с нама и прихватите наше руководство које има смисла за практичне ствари, онда ћемо ми ускоро не само истерати беле ђаволе из наше Азије, него ћемо освојити и њихове сопствене земље и основати право Срединско царство над целим светом. У праву сте што се поносите својим народом и што презирете Европејце, али ви узалуд храните та своја осећања једино маштањем, а не смишљеним радом. У њему ми смо далеко испред вас и дужни смо да вам покажемо пут обостране користи. Иначе, погледајте сами, шта вам је дала ваша политика самоуверености и неповерења према нама — вашим природним пријатељима и заштитницима: Русија и Енглеска, Немачка и Француска само што вас нису раскомадале без остатка, и све ваше тигровске замисли показале су се као немоћни крајичак змијиног репа.” Разборити Кинези били су овим убеђени и јапанска династија трајно се учврстила. Њена прва брига је била, разуме се, да створи моћну армију и морнарицу. Већи део јапанских војних снага је био пребачен у Кину, где је сачињавао руководеће кадрове нове огромне армије. Јапански официри, који су знали кинески, радили су као инструктори и то много успешније него одстрањени Европејци, а у безбројном становништву Кине са Манџуријом, Монголијом и Тибетом нашло се много добрих војника. Већ први цар из јапанске династије могао је са успехом да испроба оружје обновљене империје, да избаци Французе из Тонкина и Сијама, а Енглеze из Бурме и тако је припојио сву Индокину своме Срединском царству. Његов наследник, по мајци Кинез, који је у себи спојио кинеску препреденост и гипкост са јапанском енергијом, живахношћу и предузимљивошћу, мобилише у кинеском Туркестану армију од четири милиона, и док Цун-ли-јамин поверљиво саопштава руском посланику да је та армија одређена за освајање Индије, — кинески цар упада у руску средњу Азију и, подбунивши све тамошње становништво, муњевито продире кроз Урал и преплављује својом војском целу источну и централну Русију, док на брзу руку мобилисана руска војска хита из Пољске и Литваније, Кијева и Волиније, Петрограда и Финске. У недостатку претходног плана одбране и услед огромне бројне надмоћности непријатеља, ратне врлине руских војника омогућују им да само часно изгину. Муњевитост најезде не даје им времена за потребну концентрацију, тако да пукови гину један за другим у жестоким и безнадежним биткама. Ни Монголи ту нису прошли јефтино, али они лако попуњавају своје редове, пошто су овладали свим азијским железничким путевима, док у исто време руска армија од две стотине хиљада војника, од раније постављена на границама Манџурије, неуспешно покушава продор у добро заштићену Кину. Оставивши део своје војске у Русији, да би спречио стварање нове руске војске, а такође и ради сузбијања бораца у позадини, кинески цар са три армије прелази границу Немачке. Овде су се спремили за одбрану и једна од кинеских армија била је потучена до ногу. Али у исто време у Француској долази на власт партија закаснелих антинемачких реваншиста, тако да одмах за леђима Немаца стоји милион непријатељских бајонета. Нашавши се између чекића и наковња, немачка армија је принуђена да прихвати часне услове разоружања, које им је

понудио кинески цар. Ликујући Французи, братимећи се са жутоликим Азијатима, размислили су се по Немачкој и убрзо губе сваки појам о војној дисциплини. Цар наређује својим војскама да побију непотребне им савезнике, што су оне испуниле са кинеском тачношћу. У Паризу радници *sans patrie*¹ подижу устанак, и престоница западне културе радосно отвара капије владару Истока. Да задовољи своју радозналост, цар одлази у приморски Булоњ, где се, под заштитом морнарице, приспеле из Тихог океана, припремају транспортни бродови да превезу његову војску у Велику Британију. Али њему требају паре и Енглези успевају да се откупе милијардом фунти. У току једне године све европске државе признају своју васалну зависност од кинеског цара, а он, оставивши у Европи доста окупационе војске, враћа се на Исток и предузима поморске походе на Америку и Аустралију. Ново монголско подјармљивање Европе трајало је пола века. Са унутарње стране та епоха је била под знаком свеопштег мешања и дубоког узајамног проницања европских и источних идеја, то је било понављање *en grand*² древног александријског синкретизма, док се у практичним областима живота највише истичу три појаве: велики прилив у Европу кинеских и јапанских радника и, услед тога, јако заоштравање социјално-економских питања; продужени напор са стране владајућих класа да спроведу ред палиативних мера у циљу решења тог питања, као и појачана међународна делатност тајних друштава, која су образовала широку свеевропску заверу с циљем истеривања Монгола и успостављања европске независности. Та колосална завера, у којој су узеле учешћа и поједине националне владе, колико је то било могуће под контролом кинеских намесника, мајсторски припремљена блиставо је успела. У договорени час почиње покољ монголских војника, батинање и прогон азијатских радника. Свуда ничу тајни европски официрски кадрови и по унапред састављеном најподробнијем плану изводи се општа мобилизација. Нови цар, унук великог освајача, хита из Кине у Русију, али су овде његове безбројне хорде биле до ногу потучене од стране свеевропске Армије. Њихови разбијени остаци беже у дубину Азије и Европа постаје слободна. Ако је полувековно потчињење азијатским варварима уследило због разједињености европских држава, које су мислиле само о својим посебним националним интересима, онда је велико и славно ослобођење достигнуто путем међународне организације уједињених снага целокупног европског становништва. Као природна последица те очевидне чињенице било је то да стари традиционални систем суверених нација свуда губи свој значај и скоро свугде ишчежавају последњи остаци старих монархија. Европа је у 21. веку савез мање-више демократских држава — Сједињене Државе Европе. Успеси материјалне културе, донекле успорени услед монголске најезде и ослободилачког рата, поново су расли бржим темпом. А предмети унутарњег сазнања — питања о животу и смрти, о коначној намени света и човека, сложенија и замршенија због многих нових физиолошких и психолошких истраживања и открића остају и надаље без решења. Постаје јасан само један важан и то

¹ Без отаџбине.

² У великој мери.

одречан резултат: неоспоран пад теоретског материјализма. Представа о свемиру, као о систему треперећих атома, и о животу као резултату механичког нагомилавања најситнијих промена у материји, — таква представа не задовољава више ниједан мислећи ум. Човечанство је заувек прерасло такав степен философског детињства. А с друге стране постаје јасно да је оно такође прерасло и дечју способност наивне, нагонске вере. Такве појмове како је Бог створио свет из ничега, итд., више не предају ни у основним школама. Изграђен је један општи виши ниво представа о тим предметима, испод којег не може да се спусти ниједан догматизам. И мада огромна већина мислилаца остаје у потпуном неверју, ипак неки верујући људи из неопходности постају и **мислиоци**, испуњавајући заповест апостола: **будите као деца по срцу, али не и по уму.**

Био је у то време међу малобројним верницима спиритуалистима један изванредан човек — многи су га сматрали за надчовека — који је подједнако био удаљен како од детињства ума тако и од детињства срца. Он је још био млад, али благодарећи својој високој генијалности он се у својој тридесет трећој години нашироко прославио као велики мислилац, писац и јавни радник. Свестан да у себи самом има велику силу духа, он је увек био убеђени спиритуалиста, а јасни ум увек му је указивао на истину, у коју треба веровати: добро, Бог, Месија. У то је он веровао, али је једино **љубио самога себе.** Он је веровао у Бога, али у дубини душе нехотично и нагонски је Њему претпостављао себе. Он је веровао у Добро, али је свевидеће око Вечности знало да ће се тај човек приклонити злој сили чим га она поткупи, и то не обманом чула и ниским страстима, чак ни мамцем високе власти, него једино безмерним самољубљем. Уосталом, то самољубље није било ни неконтролисани нагон, ни безумна претензија. Сем изванредне генијалности, лепоте и племенитости, најужвишеније пројаве уздржања, некористољубивости и делатне доброторности, рекло би се, давале су довољно оправдања огромном самољубљу великог спиритуалисте, аскете и филантропа. И ко би га окривио за то што је он са толиким изобилним даровима Божјим видео у њима знак посебног благоволења према њему озго и сматрао себе другим после Бога, јединичним, своје врсте сином Божјим. Једном речју, он је мислио о себи да је он оно што је у стварности био Христос. Али то сазнање своје више вредности у ствари се развило у њему не у виду његове моралне обавезе према Богу и свету, него као његово право и преимућство над другима и, пре свега, над Христом. Он првобитно није осећао мржњу ни према Исусу. Признавао је Његов месијански значај и достојанство, али је он искрено у Њему видео само свога највећег претходника, — морални подвиг Христа и Његова апсолутна јединичност били су несхвативи за такав самољубљем помрачен ум. Он је овако расуђивао: „Христос је дошао пре мене; ја сам други: али оно што у поретку времена долази касније, то је у суштини важније. Ја долазим као последњи, на крају историје, управо зато што сам ја савршени, коначни спаситељ. Онај Христос само је мој претеча. Његов позив се састојао у томе да унапред јави и припреми мој долазак”. И у том духу тај велики човек двадесет првога века примењиваће на себе све што је у Еванђељу речено о Другом доласку, тумачећи тај долазак не као повратак самога

Христа, него као замену ранијег Христа последњим Христом, то-јест њиме.

У том стадију тај човек будућности није још изразит и оригиналан. Јер на сличан начин гледао је на Христа, на пример, Мухамед, човек искрен, коме се не може пребацити никаква зла намера.

Самољубиво стављање себе над Христом тај ће човек правдати још и оваквим расуђивањем: „Христос, проповедајући и у своме животу пројављујући морално добро, био је **исправитељ** човечанства, а ја сам позван да будем **добротвор** тог делимично исправљеног делимично непоправивог човечанства. Ја ћу дати људима све што им треба. Док је Христос, као моралист, делио људе по добру и злу, ја ћу их сјединити кроз блага која су подједнако потребна и добрима и злима. Ја ћу бити истински представник онога Бога који даје сунце своје да сија и добрима и злима, даје кишу и праведнима и неправеднима. [Христос је донео мач, а ја ћу донети мир. Он је претио Земљи својим страшним последњим Судом. Али последњи судија бићу ја, и суд мој неће бити само суд правде, него и суд милости. Биће и правде на мом суду, али не казнене правде, него правде расподељивачке. Ја ћу их све распознати и свакоме ћу дати шта му треба.”

И, ето, у таквом лепом расположењу он чека некакав јасан призив Божји на дело новог спасења човечанства, некакво очевидно и поражавајуће сведочанство да је он старији син, возљубљени првенац Божји. Чека и храни своје самољубље сазнањем својих надчовечанских врлина и дарова, — јер као што је казано, то је човек беспрекорне моралности и необичне генијалности.

Чекао је тај горди праведник знак озго да би он почео своје спасавање човечанства, али неће то дочекати. Њему је већ прошло тридесет година, пролази и још три године. И тада засветлуца у његовом уму и до сржи костију као жмарци прожима га мисао: „Шта ако? А одједном, нисам ја, него онај . . . Галилејац . . . и значи није он мој претеча него је он прави Месија, Први и Последњи? Али онда он мора да је **жив** . . . А где је Он? . . . Ако Он изненада дође пред мене . . . сада, овде . . . Шта да Му кажем? Тада бих ја морао да се поклоним пред Њим као и последњи глупи хришћанин и као макоји руски сељак бесмислено да мумлам: Господи, Сусе Христе, помилуј ме грешнога, — или да се као нека стара Пољакиња пружим у виду крста? Зар ја, светли геније, надчовек, не, никада!” И ту се наместо ранијег хладно-разумског уважавања Бога и Христа зачиње и расте у његовом срцу најпре неки ужас, а затим жестока и цело његово биће раздирућа завист као и разјарена свеобухватна мржња. Ја сам тај, а не Он! Није Он жив, и неће ни бити. Није васкрсао, није васкрсао, није васкрсао! Иструнуо је, иструнуо у гробу, иструнуо је као последњи . . .” И с пеном на устима, грозничавим скоком он излеће из куће, из баште и по кршевитој стази бежи у глуву црну ноћ . . . У њему се стишала разјареност, уместо које је дошло сухо и тешко, као та стена, мрачно, као та ноћ, очајање. Он се зауставио на окомитој провалији и чуо доле у дубини нејасан жубор потока с камена на камен. Неиздржива туга притискала је његово срце. А одједном њему је синуло. „Да позовем Њега, — да га упитам шта ја да радим?” У тој тмини појавио му се пред очима кротки и тужни лик. „Он мене сажаљева . . . Не, никада! Није васкрсао, није васкрсао!” И он се бацио

са литице. Али нешто гипко, као водени стуб, задржало га је у ваздуху, он је осетио потрес, као од електричног удара, и да га је нека сила одбацила назад. За тренутак он се онесвестио и нашао се на коленима неколико корака од провалије. Пред њим се оцртавала нека у фосфорном магловитом сијању светлуцава фигура, и из ње су два ока са неподносивим оштрим блеском пробадала његову душу...

Види он та два продорна ока и чује да ли изнутра у себи, да ли споља неки чудан глас, потмуло некако пригушен и истовремено разговетан, звонак и потпуно бездушан, сличан гласу из грамофона. И тај глас њему говори: „Ти си син мој возљубљени, на теби је све моје благоволење. Зашто ме ти ниси тражио? Зашто си поштовао тамо Онога луцкастог и Његовог Оца? Ја сам Бог и отац твој, а онај сиромашак распети и мени и теби је туђ. Ја немам другог сина осим тебе. Ти си једини, мој јединац, једнак са мном. Ја те волим и ништа од тебе не тражим. Ти си и онако прекрасан, велик и моћан. Врши своје дело у твоје име, не у моје. Ја теби не завидим. Ја тебе волим. Мени ништа не треба од тебе. А Онај, Кога си ти сматрао за Бога, захтевао је од Свога сина послушност, и то бесконачну послушност — до смрти на Крсту — и Он му није помогао на крсту. Ја од тебе не захтевам ништа и ја ћу ти помоћи. Ради самог тебе, ради твога сопственог достојанства и превасходства и из моје чисте несебичне љубави према теби — ја ћу ти помоћи. Прими дух мој. Као што је раније мој дух тебе родио у лепоти, тако сада он тебе рађа у сили.” И на те речи Непознатог нехотице су се отворила уста надчовека. Два продорна ока сасвим су се приближила његовом лицу и он је осетио како оштра ледена струја улази у њега и испуњава цело његово биће. Истовремено он је осетио у себи необичну силу, бодрост, лакоћу и занос. У трен ока тај светлוצави облик са два ока одмах је ишчезао, а нешто је понело надчовека над земљом и одједном спустило га у његовој башти, на вратима куће.

Сутрадан не само посетиоци великога човека, него чак и његове слуге били су запањени његовим необичним, неким надахнутим изгледом. Али они би били још више задивљени да су могли видети са каквом надприродном брзином и лакоћом је он писао, затворен у свом кабинету, своје знаменито дело под насловом: „Отворени пут ка васељенском миру и благостању”.

Раније књиге и друштвена иступања надчовека наилазили су на строге критичаре, мада су то већином били људи веома религиозни и зато без икаквог ауторитета, — ја то говорим о времену доласка Антихриста, — тако да је мало ко њих слушао док су они откривали на свему што је писао и говорио тај „човек будућности”, знаке сасвим искључивог, напрегнутог самољубља и надмености без истинске простоте, искрености и срдчности.

Али својим новим делом он ће привући на своју страну чак и неке од својих ранијих критичара и противника. Та књига, написана после доживљаја на ивици провалије, откриће у њему дотад невиђену моћ генија. То ће бити нешто свеобухватно, што мири све противречности. У тој књизи ће се слити племенито уважавање древних предања и симбола са широким и смелим радикализмом друштвено-политичких захтева и директива, неограничена слобода мисли са дубинским разумевањем за мистику, безусловни индивидуализам са жар-

ком преданошћу за опште добро, најузвишенији идеализам руководних начела с потпуном јасношћу и виталношћу практичних решења. И све ће то бити срочено и повезано на тако генијалан уметнички начин да ће сваки једностранни мислилац или јавни радник лако прихватити то дело у целини, али само са свога гледишта, не жртвујући ништа за **саму истину**, стварно не превазилазећи због ње своје **ја**, ни најмање не одричући се **на делу** од своје једностраности,, ничим не исправљајући нетачност својих погледа и стремљења, ничим не испуњујући своје празнине. Та изванредна књига одмах ће бити преведена на језике свих образованих и неких необразованих нација. Хиљаде новина у свим крајевима света биће целу годину пуни похвалних написа и усхићења критичара поводом те књиге. Јефтина издања с портретом аутора продаваће се у милионима примерака, и сав културни свет, — а у то доба то ће обухватати већ целу земаљску куглу, — брујаће о слави тог неупоредивог, великог јединичног човека! Нико неће приговарати на ту књигу. Она ће свакоме изгледати као откровење потпуне истине. Према целој прошлости биће у њој исказана таква потпуна правичност, сва савременост ће бити тако непристрасно и свестрано оцењена, а боља будућност тако очигледно и опипљиво приближена садашњости да ће сваки рећи: „То је оно, баш то нам треба: ево идеала који није утопија, ево идеје која није химера!” И чудесни писац не само да ће одушевити све, него ће бити свима **пријатан**, и тако ће се испунити Христове речи:

„Ја дођох у имс Оца и мене не примисте, доћи ће други у име **своје**, и њега ћете примити”. Јер да би људи били **примани**, треба да су **пријатни**.

Истина, неки побожни људи, усхићено хвалећи ту књигу, ипак ће постављати питање: зашто се у њој ниједанпут не помиње Христос, али други ће хришћани гракнути: „И хвала Богу! — доста је већ у прошлим вековима све што је свето било банализовано од којекаквих непозваних ревнитеља, зато сада дубоко-религиозни писац мора да је веома опрезан. И пошто је садржај књиге прожет заиста хришћанским духом делатне љубави и свеобухватне благонаклоности, шта бисте још хтели?” И с овим ће се сви сложити. Ускоро после објављивања „Отвореног пута”, који је учинио свога аутора најпопуларнијим од свих људи који су се икада појавили на свету, требало је да се у Берлину одржи међународна уставотворна скупштина савеза европских држава. Тај савез, склопљен после низа међусобних и грађанских ратова вођених у циљу ослобођења од монголскога јарма, а који су знатно изменили карту Европе, био је изложен опасности од **сукоба** — сад не само међу нацијама, него међу политичким и социјалним партијама. Коловође свеколике европске политике, припадници моћног братства слободних зидара, осећали су недостатак заједничке извршне власти. Извојевано с таквим напором европско јединство је било у опасности да се распадне сваког тренутка. У савезном Савету или Светској влади (Comité permanent universel)³ није било једнодушности, пошто није пошло за руком да све положије заузму прави слободни зидари посвећени у тајну. Независни чланови владе склапали су између себе сепаратне уговоре, и надвио се облак

³ Стални светски одбор.

новога рата. Тада су „посвећени” решили да образују извршну власт у рукама једног лица са широким овлашћењима. Главни кандидат за тај положај био је потајни члан братства — „човек будућности”. Он је био једино лице познато у целом свету. У својству ученог артиљеристе и крупног капиталисте он је свуда имао пријатељске везе са финансијским и војним круговима. У мање просвећено време њему би се замерало што је његово порекло било покривено дубоким мраком неизвесности. Његова мати, особа сумњивог понашања, била је веома позната на обе стране света, па је сувише много разних мушкараца могло да мисли да су му очеви. Такве околности, наравно, нису могле имати никаквог значаја за век толико напредан да је он чак имао да буде последњи век. Човек будућности био је скоро једногласно изабран за доживотног президента сједињених европских држава; када се он појавио на трибини у блеску своје надчовечанске младићке лепоте и моћи и када је са надахнутом речитошћу изложио свој универсални програм, одушевљена и очарана скупштина у наступу ентузијазма, без гласања, решила је да му укаже највећу почаст избором за римског императора. Конгрес је био закључен у свеопштем ликованју, а велики изабраник издао је проглас који је почињао речима: „Народи Земље! Мир мој дајем вам!” А завршавао се овако: „Народи Земље! Испунила су се обећања! Вечни васељенски мир је обезбеђен. Сваки покушај да он буде нарушен одмах ће наићи на неодољив отпор. Јер од сада на Земљи постоји једна средишна власт, која је јача од свих власти понаособ и заједно узетих. Та несавладива, свепобедна власт припада мени, пуномоћном изабранику Европе, императору свих њених снага. Међународно право, најзад, је добило ону санкцију која му је досад недостајала. И од сада ниједна држава неће се усудити да каже: рат, када ја говорим: мир. Народи Земље, — мир вам!” Тај проглас изазвао је жељени утисак. Свуда изван Европе, нарочито у Америци, образоване су моћне императорске партије, које су на разне начине приморале све своје државе да се сједине са европским сједињеним државама под врховном влашћу римског императора. Остала су још независна племена и државице по негде у Азији и Африци. Император, са невеликом али одабраном армијом састављеном од руских, немачких, пољских, мађарских и турских пукова, прошетао се од источне Азије до Марока и без великога крвопролића потчињава све непокорне. У свим државама обе половине света он поставља своје намеснике између европски образованих и њему оданих тамошњих велможа. Запањено и очарано становништво свих многобожачких земаља проглашава га за врховног бога. У току једне године основана је светска монархија у правом смислу речи. Издаци рата с кореном су ишчупани. Светска лига мира са стала се последњи пут и, накитивши одушевљену славопојку великоме миротворцу распустила је себе саму као излишну. О првој годишњици свога владања римски и светски император издаје нови проглас: „Народи Земље! Ја сам вам обећао мир, и ја сам вам га дао. Али мир је леп само кроз благостање. Ко ме у миру прете недаће сиромаштва, за тога мир није радост. Придите к мени сада сви које мори глад и зима, и ја ћу вас наситити и огрејати”. И затим он објављује једноставну и свеобухватну социјалну реформу која је већ набачена у његовој књизи и која је већ тамо заносила све племените и презре-

не умове. Сада, благодарећи гомилању светских финансијских средстава и огромних поседа, он је успео да оствари ту реформу на радост сиромашних, а да тиме не увреди богате. Сваки је био награђен према својим способностима, а свака способност — по своме раду и заслугама.

Нови владар Земље био је, пре свега, саосећајан филантроп, — не само филантроп, него и филозој. Он лично био је вегетаријанац. Забранио је вивисекцију и навео строги надзор над кланицама. Друштва за заштиту животиња су свесрдно помагана. Важније од свих ових подробности било је трајно увођење у читавом човечанству најосновније једнакости — **једнакости свеопште ситости**. То се десило у другој години његовог царовања. Социјално-економско питање било је коначно решено. Но, ако је за гладне главни идеал ситост, за сите је идеал нешто друго.

Чак и сите животиње обично желе не само да спавају, него и да се играју. Утолико више људи, који су увек *post rapem*⁴ искали *circenses*.⁵

Император-надчовек осетиће шта очекује светина. У то време доћи ће му са далеког Истока у Рим велики чаробник, обавијен густим облаком чудних причања и невероватних бајки. По гласинама, које су се шириле међу нео-будистима, он је био божанског порекла: од сунчаног бога Сурије и неке речне нимфе.

Тај чаробник, по имену Аполоније, несумњиво генијалан човек, полуазијат и полуетропејац, римокатолички бискуп *in partibus infidelium*,⁶ на чудесан начин ће сјединити у себи поседовање последњих закључака и техничких примена западне науке са знањем и умењем коришћења свим оним што је заиста солидно и значајно у традиционалној мистици Истока. Резултати таквога споја биће поражавајући. Аполоније ће достићи, између осталог, до полунаучне, полумагијске вештине да привуче и пошаље по својој вољи атмосферску електрику, а у народу ће се говорити да он **своди огањ с небеса**. Уосталом, доводећи машту светине до запрепашћења разним нечувеним триковима, он ипак неће за једно време злоупотребити своју моћ за неке посебне циљеве. И тако ће тај човек доћи великом императору, поклатиће му се као истинском сину Божјем, објавиће да је у тајним књигама Истока нашао дословна претсказања о њему, императору, као о последњем спаситељу и судији васељене, и понудиће му се у службу са свом својом вештином чарања. Њиме очарани император примиће га као дар озго и, обасувши га високим титулама, неће се више од њега одвајати. И тако ће народи Земље, усрећени својим владарем, сем општега мира и свеопште ситости, добити још и прилику да се стално наслађују најшароликијим и неочекиваним чудесима и знамењима. Напунила се трећа година царовања надчовека.

После успешног решења политичких и социјалних питања, дошло је на ред питање религије. Њега је поставио сам император, и пре свега однос према хришћанству. У то време хришћанство се налазило у оваквом положају: при веома опалом броју својих чланова — на

⁴ После хлеба

⁵ Игре.

⁶ У крајевима неверничким.

целој земљиној кугли остало је једва четрдесет пет милиона хришћана — они су се морално подигли, припасали и добили у квалитету у накнаду за губитак у броју. Више није било у списку хришћана млаких људи који нису били духовно сједињени са хришћанством. Различите вероисповести су се донекле равномерно бројем умањиле, тако да је међу њима остао приближно исти бројни однос. Што се тиче узајамних осепања једних за друге, мада мржњу није сменило потпуно измирење, она је ипак спласнула, а супротности су изгубиле своју некадању заостреност. Папство је већ давно било истерано из Рима и после многих потуцања нашло је уточиште у Петрограду под условом уздржавања од пропаганде унутар државе. У Русији папство се веома поједноставило. Не изменивши суштински неопходни састав својих колегија и конгрегација, оно је морало да продухови начин њихове делатности. А такође и да скрати до најмање мере свој раскошни ритуал и церемонијал. Многи чудни и саблазниви обичаји, иако формално нису укинута, сами по себи нестали су из употребе. У свим осталим земљама, нарочито у Северној Америци, римокатоличка јерархија имала је још много представника с јаком вољом, неуморном енергијом и независним положајем, који су још снажније него раније ојачали јединство римокатоличке цркве и сачували њен међународни космополитски значај. Што се тиче протестантизма, на челу којег је и даље стајала Немачка, нарочито после поновног уједињења већег дела англиканске цркве с римокатоличком, — он се очистио од својих крајњих тенденција, пошто су њихови носиоци отворено отпали у религиозну равнодушност и неверје. У евангеличкој цркви остали су само искрено верујући, на челу којих су стајали људи који су у себи сједињавали широку ученост с дубоком религиозношћу, трудећи се све више да обнове у себи изворни облик древнога првобитнога хришћанства. Руско православље, пошто су политички догађаји изменили повлашћени положај Цркве у држави, мада је изгубило много милиона својих привидних, назови-чланова, доживело је радост сједињења са најбољим делом старовераца и чак са многим секташима незагриженог религиозног правца. Та обновљена Црква, бројно не растући, почела је расти у сили духа, коју је она нарочито показала у својој унутарњој борби са размноженим у народу и друштву крајњим сектама, које нису биле без демонског и сатанског елемента.

У прве две године новог царства сви су се хришћани, застрашени и заморени низом недавних револуција и ратова, односили према новом владару и његовим мирним реформама делимично с благонаклоним ишчекивањем, делимично с потпуним одобравањем и чак са ватреним одушевљењем. Али треће године, с појавом великога мага, код многих православних, римокатолика и евангелика почела су да ничу озбиљна подозрења и антипатије. Евангелски и апостолски текстови који говоре о кнезу овога света и о антихристу почели су се читати пажљивије и живо су претресани. По неким знацима император је предосетио блиску олују и решио се да што пре изведе ствар на чистину. Почетком четврте године царовања он издаје проглас свима својим верним хришћанима, без разлике на вероисповест, позивајући их да изаберу или назначе своје опуномоћене представнике за васељенски сабор под његовим покровитељством. Царска резиден-

ција је у то време била пренесена из Рима у Јерусалим. Палестина је била тада аутономна област, насељена и руковођена првенствено Јеврејима. Јерусалим је био слободан град, а сад је постао и престо-ница. Хришћанске светиње остале су неприкосновене, али широм целе четврти Харам-еш-Шерифа од Биркет-Исраина и садање касарне, с једне стране, и до џамије Ал-Акса и „Соломонових коњушница“, с друге стране, била је подигнута једна огромна грађевина, која је обухватала, сем две старе мале џамије, пространи „императорски“ храм намењен уједињењу свих култова, као и два раскошна импе-раторска двора, са библиотекама, музејима и посебним одајама за магијске опите и вежбе. У том полухраму, полудвору, четрнаестог сеп-тембра је требало да се отвори васељенски сабор. Пошто евангеличка вероисповест нема у правом смислу свештенства, римокатолички и православни епископи, по жељи императора, да би донекле додали црту сродности представницима свих делова хришћанства, решили су да на сабору узме учешће одређен број њихових лаика, познатих по својој побожности и оданости црквеним интересима. А пошто су били припуштени лаици, онда није могло бити искључено ни ниже свештенство, монашког и световног реда. На тај начин, укупан број чланова сабора премашио је три хиљаде. А око пола милиона хришћанских поклоника преплавили су Јерусалим. Међу члановима сабора нарочито су се издвајала њих три. Најпре, папа Петар II, који је по своме положају стајао на челу римокатоличког дела сабора. Његов претходник је умро на путу за сабор. Зато се у Дамаску састао изборни конклав, који је једногласно изабрао кардинала Симона Бар-Јонини-а, који је узео име Петар. Пореклом он је био из простог народа, из напуљске области, и постао је чувен у својству проповед-ника кармелитског реда, када је стекао велике заслуге у борби с јед-ном у Метрограду и околини раширеном сатанском сектом, која је заводила не само православне него и римокатолике. Постављен за архиепископа Могилева, а затим и за кардинала, он је унапред био предначачен за папску тијару. То је био човек педесетих година, средњег раста, и снажно грађен, руменога лица, са орловским носом и густим обрвама. Он је био човек ватрен и нагао, говорио је са жаром и размахнутим покретима руку, који је више одушевљавао него убеђивао слушаоце. Према владару света нови папа је пока-зивао неповерење и нерасположење, нарочито после тога кад је по-којни папа, кренувши на сабор, попустио пред наваљивањима импе-ратора и наименовао за кардинала императоровог секретара и вели-кога мага светскога гласа, егзотичног бискупа Аполонија, који је Петру изгледао сумњив римокатолик и несумњив обманивач. Ствар-ни, иако не званични предводник свих православних на сабору био је старац Јован, веома познат у руском народу. Иако се он званично убрајао у епископе „у пензији“, није живео у манастиру, него је не-престано странствовао по целом свету. О њему су се шириле разне ле-генде. Неки су мислили да је он васкрсли Теодор Кузмич, тојест им-ператор Александар I, који је живео на три века раније. Други су ишли даље и тврдили да је то заиста старац Јован, тојест апостол Јован Богослов, који није ни умро и сада се отворено јавио у ова последња времена. Он сам није ништа говорио о своме пореклу и о својој младости. Сада је он био стар-прастар, али крепак старац, по-

жутеле и чак позеленеле седине његове кудраве косе и браде. Био је високог раста и мршав у телу, али с пуним и мало руменим обра- зима, живих блиставих очију и умилно добрим изразом лица и го- вора. Био је увек одевен у белу расу и мантију. На челу евангелич- ких чланова сабора био је најученији немачки теолог, професор Ер- нест Паули. Био је то сувоњави старчић, невисокога раста, са огром- ним челом, оштрога носа и глатко избријаног подбратка. Његове очи су се издвајале неким особитим свирепо-добродушним погледом. Он је сваки час трљао руке, климао главом, страшно се мрштио и пућио усне; при томе, севајући очима, он је осорно цедио кроз зубе: So! Nun- Ja! So! Also!⁷ Он је био свечано одевен — у белом оковратнику и дугачкој одори пастора, са неким одликовањима.

Отварање сабора је било величанствено. Две трећине огромнога храма, посвећеног „јединству свих култова“, биле су попуњене клу- пама и столицама за чланове сабора, а једну трећину заузимала је висока трибина, где је био, сем императорског престола и једног трона — мало ниже — за великога мага, — то је кардинал, царски канцелар, — ред фотеља позади за министре, дворјане и државне се- кретаре, а са стране дужи редови фотеља — не зна се још коме наме- њене. На галеријама били су оркестри музике, а на оближњем тргу били су постројени два гардијска пука и артилерија за свечани пло- тун. Чланови сабора су већ одслужили своја богослужења у разним црквама, и отварање сабора је морало бити потпуно световно. Када је ушао император са великим магом и свитом, и када је оркестар засвирао „марш уједињенога човечанства“, који је био у употреби као царска међународна химна, сви чланови сабора су устали и, машући капама, трипут су громко узвикнули: „Vivat! Ура! Hoch!“⁸ Импера- тор, стигавши до престола, са великолепном благонаклоношћу пру- жио је руку и рекао звучним и пријатним гласом: „Хришћани свих праваца! Моји вољени поданици и браћо! Од почетка мога царовања, које је Вишни Бог благословио таквим чудесним и славним делима, ја ниједанпут нисам имао разлога да будем незадовољан вама; ви сте увек испуњавали своју дужност по вери и савести. Али то мени није доста. Моја искрена љубав према вама, вољена браћо, жедна је да буде обострана. Ја хоћу да ви, не само из осећања дужности него из осећања дубоке љубави, признате мене за вашег истинитог вођу у сваком подухвату, предузетом за добро човечанства. И ево, сем овога што ја чиним за све вас, ја сам спреман да вам пружим нарочите милости. Хришћани, чиме бих вас могао усрећити? Шта да вам дам не као својим поданицима, него као мојој браћи по вери? Хришћани! Реците ми шта је вама најдрагоценије у хришћанству, да бих ја могао у том правцу усмерити своје напоре?“ Он је заћутао и чекао. По храму се разлегао пригушени жагор. Чланови сабора су се дошаптавали. Папа Петар, ватрено гестикулирајући, објашњавао је нешто својој пратњи. Професор Паули климао је главом и озлоје- ђено мљацкао уснама. Старац Јован, нагнувши се према источном епископу и капуцину, нешто их је тихо саветовао. После неколико минута император се обратио сабору истим оним ласкавим тоном,

⁷ Тако! Но. Да! Тако! Дакле!

⁸ Живео!

но у којем је звучала једва приметна нота ироније: „Љубезни хришћани, — рече он, — ја разумем како је за вас тежак један непосредан одговор. Ја желим да вам помогнем и у томе. Ви сте се, нажалост, од давнина распали на разне правце и секте, тако да, можда, Ви и немате један заједнички центар окупљања. Али ако ви не можете да се сложите између себе, ја се надам да ћу ујединити све ваше групе тиме што ћу им свима указати једнаку љубав и једнаку спремност да изиђем у сусрет истинском стремљењу сваке групе. Љубезни хришћани! ја знам да је за вас многе у хришћанству најдрагоценији онај духовни ауторитет који оно даје својим законитим представницима, — наравно, не за њихову личну корист, него за опште добро, пошто се на том ауторитету заснива правилни духовни поредак и морална дисциплина, неопходна за све. Љубезна браћо, римокатолици! о, како ја схватам ваше гледиште и како бих ја хтео подупрети своју државу ауторитетом вашег духовног поглавара! Но, да ви не бисте помислили да је ово само ласкање и празнословље, — свечано објављујем нашу самодржавну вољу: врховни бискуп свих католика, папа римски, васпоставља се од данас на престолу своме у Риму са свим ранијим правима и преимућствима његовог звања и катедре, било када датим од наших претходника, почев од императора Константина Великога. А од вас, браћо римокатолици, за то ја очекујем само да из дубине срца мене признате за вашег јединог заштитника и покровитеља. Ко овде по савести и души мене призна за таквог, нека ми дође амо”. И он је указао на празна места на трибини. И с радосним клицањем: »Gratias agimus! Domine! Salvum fac magnum imperatorem⁹) скоро сви кнезови римокатоличке цркве, кардинали и бискупи, већи део верника и више од половине монаха попели су се на трибину и, после ниских клањања у правцу императора, заузели су своје фотеље. Али доле, у средини храма, прав, укочен, као мраморна статуа, седео је на своме месту папа Петар Други. Сва његова пратња била је на трибини. Али проређена гомила монаха и верника која је остала доле похрлила је према њему и збила се око њега, а оданде је допирао уздржани шапат: »Non praevalerunt, non portae inferni«. ¹⁰

Погледав са чуђењем на непомичног папу, император је поново подигао глас: „Љубезна браћо! знам ја да међу вама има и таквих којима је најдрагоценије у хришћанству његово **свето предање**, стари симболи, старе песме и молитве, иконе и чин богослужења. И стварно, шта од тога може бити милије за религиозну душу? И знајте, многовољени, да сам ја данас потписао указ и додељена су богата средства светском музеју хришћанске археологије у славном нашем царском граду Цариграду, с циљем скупљања, изучавања и чувања разних споменика из црквене древности, превасходно источне, а вас ја молим да сутра изаберете из своје средине комисију за претресање са мном будућих мера које се морају предузети ради потребнога прилагођавања савременога начина живота, понашања и обичаја са предањем и правилима свете православне цркве! Браћо православни! коме лежи на срцу ова моја воља, ко по души може да мене призна

⁹ Благодаримо Теби, Господе! Спаси великог императора.

¹⁰ Ни врата адова неће одолети.

за свога истинитог вођу и владара, нека се попне амо.” — И велики део јерараха са Истока и Севера, половина бивших старовераца и више од половине православних свештеника, монаха и верника са радосним покликом попели су се на трибину, гледајући попреко на римокатолике који су тамо гордо засели. Али старац Јован није се покренуо и утучено је уздисао. И када се народ око њега веома проредио, он је напустио своје седиште и преместио се ближе папи Петру и његовој пратњи. За њим су пошли и остали православни, који нису отишли на трибину. — Опет је проговорио император: „Мени су познати, љубезни хришћани, и такви међу вама којима је највише стало у хришћанству до личне уверености у истину и до слободног изучавања Светог Писма. О мојим погледима на то нема потребе дужити. Ви знате, можда, да сам ја још у раној младости написао велику расправу о библијској критици, која је у своје време имала великог одјека и прокрчила пут мојој популарности. И ево, вероватно у спомен на то, ових дана шаље ми тибингенски универзитет молбу да примим диплому почасног доктора теологије. Ја сам благоизволео одговорити да са задовољством и благодарношћу примам. А данас заједно са указом о музеју хришћанске археологије ја сам потписао акт о оснивању светског института за слободно истраживање Светог Писма, и то са свих могућих страна и у свим могућим правцима, као и за изучавање свих помоћних наука, одредивши један и по милион марака годишњег буџета. Кому од вас на срцу лежи такво моје душевно расположење, и ко може искрено да мене призна за свога државног вођу, молим да се придружи новоме доктору теологије.” И преко лепих уста великог човека једва приметно је прелетео неки чудан осмејак. Више од половине високоучених теолога кренуло је на трибину, мада са неким оклевањем и колебањем. Сви су се освртали на професора Паулиа, који као да је срастао за своје седиште. Он се сав згурно, сагнуо и сав најежио. Ови учени теолози, попевши се на трибину, снебивали су се, а један је одједном махнуо руком и, скочивши са трибине мимо степеништа, полухром побеже назад професору Паулиу и мањини која је остала уз њега. Он је подигао главу и уставши с неким сметеним покретом прошао је између празних клупа, праћен својим истомишљеницима, и сео је с њима ближе старцу Јовану и папи Петру с њиховим верницима.

Знатна већина сабора, у том броју скоро сва јерархија Истока и Запада, налазила се на трибини. Доле су остале само три међусобно зближене гомиле људи, које су се припиле око старца Јована, папе Петра и професора Паулиа.

Тужним гласом обратио се њима император: „Шта бих још могао урадити за вас? Чудни људи! Шта ви од мене тражите? Ја не знам. Реците ми сами, ви хришћани, напуштени од већине своје браће и челника, осуђени чулом народа: до чега је вама највише стало у хришћанству?” Тада се као бела свећа диже старац Јован и кротко одговори: „Велики господаре! За нас је највећа вредност у хришћанству сам Христос. Он Сам, а од Њега је све, јер ми знамо да у Њему обитава сва пунина Божанства телесно. Али и од тебе, господару, ми смо спремни да примимо свако добро, само ако у штедрој руци Твојој препознамо свету руку Христову. И на твоје питање

шта можеш учинити за нас, — ево нашег отвореног одговора: исповеди овде сад пред нама Исуса Христа Сина Божјег који је у телу дошао, васкрсао и опет ће доћи, — исповеди Њега, и ми ћемо са љубављу примити тебе за истинитог претечу Његовог другог славног доласка.” Он је заћутао и уперио поглед у лице императора. С царем нешто није било у реду. У њему се подигла таква паклена бура налик на ону коју је доживео оне кобне ноћи. Он је потпуно изгубио унутарњу равнотежу и све његове мисли свеле су се на то да не изгуби свој вански мир и да се не ода пре времена. Он је чинио надчовечанске напоре да се не баци с дивљим криком на говорника и да не почне да га гризе зубима. Одједном је чуо познати му неземаљски глас: „Ћути и ничега се не бој”. Он је ћутао. Само се његово скамењено и потамнело лице искривило и из његових очију севале су варнице. Међутим, за време говора старца Јована велики маг, који је седео сав умотан у своју огромну тробојну мантију, која је прикривала кардиналски пурпур, као да је под њом изводио некакве чаролије, очи његове су напрегнуто сијале и усне се мицале. Кроз отворене прозоре храма видело се да је наишао огроман црни облак и ускоро се све смрачило. Старац Јован није скидао своје пренеражене и уплашене очи с лица занемелог императора и одједном он је ужаснут одскочио и, окренувши се, пригушеним гласом крикнуо: „Дечице, антихрист!” У том тренутку истовремено са заглашујућим ударом грома у храму је севнула огромна округла муња и пала на старца. За трен све је замрло и, када су ошамућени хришћани дошли себи, старац Јован је лежао мртав.

Блед али спокојан, император се обратио сабору: „Видели сте суд Божји. Ја нисам хтео ничије смрти, али отац мој небески осветио је свога возљубљенога сина. Ствар је решена. Ко ће спорити са Свевишним? Секретари! запишите: васељенски сабор свих хришћана, пошто је огањ са неба поразио безумнога противника Божијега величија, једногласно је признао самодржавнога императора Рима и целе васељене за свога врховног вођу и владара”. Изненада једна громка и јасна реч пронела се по храму: »Contradicitur!«.¹¹ Папа Петар Други је устао и с помодрелим лицем, сав се тресући од гнева, подигао је своју палицу у правцу императора. „Наш једини Владар је — Исус Христос, Син Бога живог. А ко си ти — чуо си. Иди од нас, Кајине братоубице! Напоље, сасуде ђаволски! Влашћу Христовом ја, слуга слугу Божјих, заувек избацујем тебе, гнуснога пса, ван оgrade Божје и предајем те оцу твоме, Сатани! Анатема, анатема, анатема!” Док је он говорио, велики маг је немирно мотао под мантијом, и јаче од анатеме загрмео је гром, и последњи папа је пао без даха. „Тако ће од руке оца мога погинути сви непријатељи моји”, — рекао је император. »Pereant, pereant!«¹² — повикали су уздрхтали кнезови цркве. Цар се окренуо и полако изишао, ослањајући се на раме великог мага, у пратњи све своје свите, на врата иза трибине. У храму су остали два мртваца и уски круг од страха полумртвих хришћана. Једини који се није збунио био је професор Паули. Општи ужас као да је пробудио у њему све силе духа. Он се и споља

¹¹ Противречим!

¹² Нека изгину, нека изгину!

променио — добио је величанствен и надахнут изглед. Одсеченим корацима попео се на трибину и, заузевши једно од празних министарских места, узео је лист папира и почео да на њему нешто пише. Завршивши, он је устао и громогласно прочитао: „У славу јединога Спаситеља нашега Исуса Христа. Васељенски сабор Божјих цркава, сазван у Јерусалиму, пошто је најблаженији брат наш Јован, предстојник источнога хришћанства, разобличио великога обманивача и непријатеља Божјег као правог антихриста о коме је предсказано у речи Божјој, а најблаженији отац наш Петар, предстојник западнога хришћанства, законито и правилно га предао доживотном одлучењу од Цркве Божје, сада пред телима ове двојице, убијених за правду, сведока Христових, доноси одлуку: прекинути свако општење са тим искљученим из Цркве и с његовим мрским збориштем, и, повукавши се у пустињу, чекати неизоставан долазак истинитога Владара нашег Исуса Христа.” Одушевљење је завладало народом и, чули су се громки гласови: »Adveniat! Adveniat cito! Komm, Herr Jesu, komm! Дођи, Господе Исусе!“¹³

Професор Паули је дописао и прочитао: „Усвојивши једногласно овај први и последњи акт последњег васељенског сабора, потпишемо своја имена”, — и он је учинио знак сабору да приступе. Сви су се ужурбано попели на трибину и потписали. Последњи се потписао крупним готским словима: »duorum defunctorum testium locum tenens Ernst Pauli«.¹⁴ „Сада пођимо с нашим кивотом последњег завета!” — рекао је он, указујући на два покојника. Њихова тела су била подигнута на носила. Полако, уз појање латинских, немачких и црквенословенских песама, кренули су хришћани према излазу из Харам-еш-Шерифа. Овде је поворку зауставио од цара послан државни секретар у пратњи официра са четом гардиста. Војници су се зауставили при улазу, а државни секретар је са једног узвишења прочитао: „Наредба Његовог божанственог величанства: ради уразумљења хришћанског народа и његове заштите од злонамерних људи, који изазивају буну и саблазан, ми сматрамо за добро да се лешеве двојице бунтовника, убијених небеским огњем, јавно изложе на Хришћанској улици (Харет-ен-Насара), при улазу у главни храм те религије, који се зове Гроб Господњи, а такође и Храм Васкрсења, да би се сви могли уверити у стварност њихове смрти. А њихови упорни истомишљеници, који злобно одбијају сва наша добротинства и безумно затварају очи пред јасним знацима самог божанства — нашим милосрђем и посредовањем код нашег оца небескога ослобођени су од заслужене смрти у огњу са небеса и даје им се пуна слобода уз један услов да, ради општег добра, не смеју обитавати у градовима и другим насељеним местима да не би узнемиравали и саблажњавали невинне и простодушне људе својим злобним измишљотинама.” Када је он завршио, осам војника је, на знак официра, пришло телима на носилима.

„Нека се испуни Свето Писмо!” — рекао је професор Паули, и хришћани, који су држали носила, без речи су их предали војницима, који су се удаљили кроз северозападна врата, а хришћани, изи-

¹³ Дођи, дођи одмах, Господе Исусе!

¹⁴ Намесник двају упокојених сведока — Ернест Паули.

шав кроз североисточна, хитро су кренули из града, поред Маслинске горе, за Јерихон, који су полицајци и два коњичка пука претходно очистили од народа. На пешчаним бреговима поред Јерихона решено је да се чека неколико дана. Следећег јутра из Јерусалима су стигли познати хришћански поклоници и испричали шта се десило у Сиону. После свечаног обеда у двору сви чланови су били позвани у огромну престону дворану (где се претпостављало да је некад био Соломонов престо), и цар је, обраћајући се представницима римокатоличке јерархије, изјавио да добро цркве очевидно од њих захтева да сместа изаберу достојног наследника апостола Петра. Али због изванредних прилика избор мора бити обављен на брзу руку, ипак само присуство цара, као вође и представника целог хришћанског света изобилно ће надокнадити ритуалне пропусте, а он у име свих хришћана предлаже свештеном колегију да изабере његовог вољног пријатеља и брата Аполонија, јер би њихова тесна сарадња учинила да јединство цркве и државе на њихово заједничко добро буде трајно и неразориво. Свети колегиј се повукао у посебну собу на изборно заседање и кроз сат и по вратио се с новим папом Аполонијем. А у међувремену, док је избор био у току, император је кротко, мудро и красноречиво убеђивао православне и евангеличке представнике да у име нове велике ере хришћанске историје загладе старе распре, а он даје своју царску реч да ће Аполоније успети да заувек прекине са свима историјским злоупотребама папске власти. Убеђени тим говором, представници православља и протестантизма срочили су акт о сједињењу цркава, и када се Аполоније са кардиналима појавио у дворани уз радосна клицања свих присутних, грчки архијереј и евангелички пастор поднели су му свој документ. »*Assipio et approbo et laetificatur cor meum*!»,¹⁵ — рекао је Аполоније, потписујући тај докуменат. „Ја сам такође истински православан и истински евангелик, као што сам истински католик”, — додао је он и дружељубиво се целивао са Грком и Немцем. Затим је он пришао императору, који га је загрлио и дуго тако држао. За то време неки светлаци су почели да титрају на све стране по двору и у храму; они су се увећавали и прерасли у светле облике чудних бића, невиђени на земљи цветови падали су озго, пунећи ваздух непознатим мирисом. Озго су се разливали чаробни звуци, који продиру у душу и заносе срце, дотле нечувених музичких инструмената, и ангелски гласови невидљивих певача славили су нове владаре неба и земље. Тада је јекнула страшна подземна тутњава у северозападном углу средине дворане под куббет-ел-аруах, тј. под куполом душа, где је по муслиманском предању био улаз у ад. Када су присутни на позив императора кренули на ту страну, сви су јасно чули безбројне гласове, танке и продорне, — да ли дечје, да ли ђаволске, — како кличу: „Дошао је час, пустите нас, спаситељи, спаситељи!” Али када је Аполоније, клекнувши на стену, трипут нешто викнуо у дубину на непознатом језику, гласови су умукли, а подземна тутњава је престала. У то време непрегледна гомила народа са свих страна је опколила Харам-еш-Шериф. У сумрак император је, заједно с новим папом, изашао на источно крило двора, изазвавши „буру одушеваље-

¹⁵ Прихватам, и одобравам и радује се срце моје.

ња". Он се љубазно клањао на све стране, док је Аполоније из великих котарица које су му приносили кардинали-ћакони, непрестано узимао и бацао у ваздух, на додир његове руке запаљење великолепно римске свеће, ракете и ватрометне звезде, час фосфорно-бистре, час у бојама дуге, и све то када падне на земљу претварало се у безбројне листове са потпуним и безусловним опроштајем свих грехова — прошлих, садањих и будућих. Народно весеље прешло је сваку меру. Истина, неки су тврдили да су својим очима видели како су се те опроштајнице претварале у најодвратније жабе и змије. Поред свега тога, огромна већина је била у заносу и народно празновање продужавало се још неколико дана, када је нови папа чудотворац изводио такве необичне и невероватне опсене да није потребно о њима говорити. За то време су се хришћани на пешчаним бреговима Јерихонским подвизавали постом и молитвом. Четвртог дана увече, када се смркло, професор Паули је са својих девет другова на магарцима стигао у Јерусалим и, споредним улицама поред Харам-еш-Шерифа, узишао на Хришћанску улицу и дошао на улаз у Храм Васкрсења, где су на плочнику лежала тела папе Петра и старца Јована. На улици у тај час није било никога, јер се сав град окупио у Харам-еш-Шерифу. Стражари су спавали дубоким сном. Ови који су дошли по тела нашли су да су она потпуно очувана од трулежи и да се чак нису ни укочила ни отежала. Подигавши их на носила и покривши их плаштом, они су се истим заобилазним путем вратили својима у Јерихон, и чим су они спустили носила на земљу, дух живота вратио се у покојнике. Они су се мицали, покушавајући да са себе збаце сваки свој плашт у који је био увијен. Сви су уз радосне узвице почели да им помажу, и ускоро су обојица оживелих устали на ноге здрави и читави. Тад је проговорио оживели старац Јован: „Ето, дечице, ми се нисмо ни растајали. И ево шта ћу да вам кажем сада: време је да испунимо последњу молитву Христову за ученике Његове, да они буду једно као што је Он Сам са Оцем једно. Стога, за љубав тога јединства Христова одајмо почаст, дечице, возљубљеном брату нашем Петру. Нека он на послетку пасе овце Христове. Тако ти је то, брате!" И он је загрлио Петра. Тада је приступио професор Паули и обратио се папи: »Tu es Petrus! Jetzt ist es ja gründlich erwiesen und ausser jedem Zweifel gesetzt«. ¹⁶ — И он је њему чврсто стегнуо руку својом десницом, а леву је пружио старцу Јовану с речима: »So also, Väterchen, nun sind wir ja Eins in Christo« ¹⁷ — Тако се збило сјединење цркава усред тамне ноћи, на високом и пустом месту. Али је ноћна тама изненада била озарена јарким блеском, и на небу се појавило велико знамење: жена, обучена у сунце, под њеним ногама луна, а на глави јој венац од дванаест звезда. Та утвара остала је неко време на месту, а затим се тихо окренула према југу. Папа Петар је подигао своју палицу и узвикнуо: „Ево наша застава! Пођимо за њом". И он је кренуо у правцу тог небескога знака, а за њим и оба старца, и сви хришћани листом, — према Божјој гори, према Синају.

¹⁶ Ти си Петар. Сада је то сасвим доказано и несумњиво.

¹⁷ Тако смо, дакле, баћушка, једно у Христу.